

прегледни рад
примљен: 30. 09. 2021. г.
прихваћен за објављивање: 5. 12. 2021. г.
UDK 341.322.5(497.13)"1941"

Бранко ШАПОЊИЋ*

ПОЛОЖАЈ СПЦ И СРПСКОГ СТАНОВНИШТВА У НДХ

Апстракт

Након избијања Другог светског рата и напада Немачке на Краљевину Југославију долази до једностраног проглашења независности Хрватске 10. априла 1941. године. Формирање НДХ одмах су подржале Немачка и Италија. Међутим, оно што ће се десити СПЦ и српском становништву на територији НДХ превазилази и најстрашније слутње. Власти новоформиране државе су решиле да се обрачунају са СПЦ и Србима на својој територији. Забрањена је употреба ћирилице, а термин православна вера замењен је термином „грчко–источна вјера“. Хрватске власти су одмах након формирања државе кренуле да убијају и протерују свештенство СПЦ, а становништво да убијају или преводе на католицизам. У овом раду ће бити приказан однос хрватске усташке власти према православном свештенству, али и српском народу. Приказаћемо и реалну опасност од употребе термина „усташе“ без наглашавања да се ради о Хрватима који су се налазили на власти у моменту формирања НДХ и о Хрватима који су спроводили антисрпску политику убијајући и протерујући српско становништво. За приказивање наведених чињеница користићемо историјски, статистички, упоредни и социолошки метод.

Кључне речи: СПЦ, Срби, Хрвати, усташе, геноцид, православље

1. УВОД

Други светски рат за СПЦ¹ и српско становништво представља период великог страдања. Након војног удара марта 1941. године у Београду, и одбацивања споразума о приступању Тројном пакту, Немачка

* Сарадник у настави, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, branko.saponjic@pr.ac.rs

¹ Српска Православна Црква

је постала свесна да Југославија није стабилан партнер. Кормило спољне политике окренули су ка Хрватској. Непосредно након напада на Југославију 6. априла 1941. године, Хрватска је прогласила независност 10. априла.

Да је Немачка имала резервни план у виду стварања независне Хрватске говори и наводи Мишина о помоћи немачких официра при проглашењу независности. Мишина наводи како је Едмунд Везенмајер, изасланик Јоакима Рибентропа обавестио Берлин да је акцију стварања НДХ² лично предводио.³ Југославија је капитулирала 17. априла, а њена територија је подељена на неколико окупационих области. Последица поделе земље на окупационе зоне узроковала је и територијално распарчавање црквених епархија. Епархије које су се налазиле на територији новоформиране НДХ претрпеле су страшна страдања. Хрватске усташе су поред прогањања и убијања свештеника масовно прогањали и убијали све што је српско.

Основни план хрватских усташа⁴ био је да се једна трећина Срба побије, друга покатоличи, а трећа протера. Овај план је у целости изнео Миле Будак, министар у Павелићевој влади у Госпићу 22. јуна 1942. године.⁵

2. ПОЛОЖАЈ СПЦ У НДХ

Хрватске усташке власти су одмах након проглашења независности решиле да се обрачунају са СПЦ. Анте Павелић је већ 25. јуна 1941. године забранио употребу ћирилице, а сви православци су морали да носе плаве траке са словом „П“. Већ наредног дана укинута је патријаршијски прирез

² Независна држава Хрватска.

³ Вељко Ђуричић Мишина, *Српска православна црква у НДХ 1941-1945. године*, ДИЈАМ – М – press, Ветерник, 2002, 9.

⁴ У раду ћемо користити израз „хрватске усташе“ уместо само „усташе“. На употреби овог термина инсистираћемо зато што је у претходном периоду постало актуелно ревидирање историје у смислу приказивања броја српских жртава у НДХ много мањим него што је он заправо био. Имајући у виду чињеницу да је врх државне власти био формиран од Хрвата, сматрамо да је више него правилно да приликом навођења термина „усташе“, користимо и присвојни придев „хрватске“. Уколико то не будемо јасно наглашавали од сада па у будуће, ризикујемо да дођемо у ситуацију да писци историје усташки покрет прогласе геноцидном организацијом сачињеном од групе Хрвата који су радили мимо права и правде и на основу тога извршили масовни покољ Срба и припадника СПЦ, те да се хрватска држава од истог ограђује.

⁵ Ђоко Слијепчевић, *„ИСТОРИЈА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ 3“*, САТЕНА MUNDI, Београд, 2008, 75.

од 10% који су плаћали православци, а 18. јула је забрањена употреба термина „*српска православна вера*“. Уместо њега, уведен је термин грчко-источна вјера. Сва имовина Карловачке митрополије је конфискована.⁶

Да бисмо што боље приказали положај СПЦ и српског народа у НДХ, објаснићемо и какав је однос Римокатоличка црква имала према проглашењу независности и зверствима која су почињена над српским православним свештенством и српским народом.

Маринковић наводи како је један од стубова легитимитета усташке власти у НДХ била управо Римокатоличка црква. Он такође наводи да су се бискупи и надбискупи, изузев појединаца, кроз исказивање јавне подршке и појединачне или групне посете врху усташке власти, ставили на располагање НДХ. Да је однос римокатоличке цркве према усташком покрету и његовој делатности био позитиван, сведочи и чињеница да је надбискуп Алојзије Степинац већ 16. априла посетио Павелића како би му честитао проглашење независности. Бискупи су на Првој и Другој конференцији бискупа пружили потпуну подршку Павелићу.⁷

Какав је положај СПЦ био у НДХ сведочи извештај Светог Ахијерејског Синода Светом Архијерејском Сабору од 1947. године. Наиме, Свети Архијерејски Синод је у више наврата 1941. године упућивао представке Комесаријату министарства правде и Министру правде у циљу ослобођења из интернације Митрополита дабробосанског Господина Петра и Епископа горњокарловачког Господина Саве. Како ниједна од њих није уродила плодом, 20. септембра 1941. године представка је упућена Фелдкомандатури у Београд. Председништво Министарског савета је тек 24. априла 1942. године одговорило да је штаб командујућег генерала и Заповедника у Србији саопштио, а на основу извештаја хрватске усташке надзорне службе, Митрополит Петра ни Епископ Сава не налазе се ни у једном концентрационом логору.⁸

Ако анализирамо податке наведене у извештају Светог Архијерејског Синода из 1947. године, видећемо да се Митрополит Петар и Епископ Сава 1942. године заиста нису налазили ни у једном концентрационом логору. Митрополит Петар је 12. маја 1941. године одведен у затвор Беледија од стране хрватских усташких полицајаца без

⁶ Ibid., 73.

⁷ Танасије Маринковић, „*Такозвана Независна држава Хрватска*“, Зборник радова Правног факултета у Београду ПРАВНИ ПОРЕДАК НЕЗАВИСНЕ ДРЖАВЕ ХРВАТСКЕ, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд, 2018, 92.

⁸ Извештај Светог Архијерејског Синода Светом Архијерејском Сабору од 1947. године, СЕРБИЈА И КОМЕНТАРИ 1991., Задужбина Милоша Црњанског, 93.

икаквог саслушања. Из Беледија је одведен у затвор загребачке полиције. Након што су му узели податке послали су га у Керестинац где му је скинута мантија, а он обријан до главе. Не зна се тачно да ли је Митрополит скончао у Јасеновцу или Госпићу, међутим, комисија за прикупљање података о страдању Срба је утврдила, на основу сведочења, да је убијен у Јасеновцу и бачен у пећ за печење цигле.⁹

Ништа боља судбина није задесила ни Епископа Саву. Он је 17. јула 1941. године ухапшен у својој резиденцији и везан је одведен у кућу хрватског усташе Јосипа Томљеновића у Плашком. Након стравичног мучења, са још тројицом свештеника и једанаест мирјана одведен је на железничку станицу у Плашком и транспортован у Госпић. У извештају се наводи да су га усташе извеле на кишу након чега су га везали жицом и са још 2000 Срба одвели пут Велебита. Епископу Сави се од тада губи сваки траг, а према тврдњама неких италијанских новинара у августу 1941. године у Велбиту је убијено 8000 Срба. Сматра се да је међу њима био и Епископ Сава.¹⁰

Епископ бањалучки Платон је 27. априла 1941. године добио акт у коме му је наложено да за свог заменика постави проту Душана Мачкића. Садржај декрета је гласио овако: „*Декрет којим постављам проту Душана Мачкића, пароха и архијерејског намесника, за повереника испред хрватске државне власти у пословима бањалучке епархије, која ће епархија одласком епископа Платона као пореклом Србијанца остати упражњена*“.¹¹ Епископ Платон је овај декрет хрватске усташке власти категорички одбио. У свом одговору је навео да је он: „*канонски и законито од надлежних власти постављен за Епископа бањалучког и као такав обавезао се пред Богом, Црквом и народом да ћу водити бригу о својој духовној пастви истрајно и постојано без обзира на ма какве прилике и догађаје, вежући нераздвојено живот и судбину своју са животом и судбином свога духовног стада*...“.¹² Епископ је након оваквог одговора 5. маја 1941. године одведен у хрватски усташки стожер. Из стожера су њега и архијерејског намесника Босанке Градишке Душана Суботића одвели у правцу Котор вароши. Изведени су на обалу реке Врбање где их је убио Асим Ђелић.¹³

⁹ Ibid., 94.

¹⁰ Ibid., 94.

¹¹ Ibid., 95.

¹² Ibid., 95.

¹³ Ibid., 96.

На основу свега до сада наведеног можемо закључити да је деловање хрватских усташа усмерено у правцу гашења Српске Православне Цркве на територији новонастале НДХ. Хрвати су били свесни колики утицај је СПЦ имала у српском народу. Били су свесни да се Срби неће лако покатоличити те је уништавање СПЦ као једног од стубова српске државе био идеалан пример шта народ чека уколико не прихвати нову власт и нову веру.

Да је горе наведено потпуна истина можемо видети из извештаја Светог Архијерејског Синода Светом Архијерејском Сабору од 1947. године у коме је написано да је акција власти НДХ уперена управо против СПЦ. Као доказ који иде му прилог томе, поред убистава митрополита и епископа који су се затекли на територији самопроглашене НДХ јесте и податак да је убијено 599 православних свештеника. У извештају се посебно истиче то да је *„уништавањем и пљачкањем катедралних, градских, манастирских, сеоских светих храмова те епископских резиденција, зграда у којима су се налазиле епархијске црквене установе, парохијских домова, црквено-општинских зграда, манастирских конака, црквених ризница, библиотека...ишло очигледно за тим да се онемогући свака егзистенција и функционисање епархијских и локалних црквених власти на територији новостворене Хрватске државе, а омогући акција на католичењу и унијаћењу православних Срба“*¹⁴

2.1. Однос Римокатоличке цркве према НДХ

Питање односа католичке цркве у новоформираној НДХ је од јако великог значаја за одређивање става Ватикана према зверствима које су усташе починиле према Србима. Када је у питању злочин геноцида у коме је према подацима из више извора страдало око 1.000.000 Срба, треба истражити све чињенице и размотрити какву улогу су имали актери.

Виктор Новак у свом капиталном делу износи врло значајне чињенице које кристалишу однос католичке цркве према деловању НДХ. Наиме, надбискуп Степинац је 28. априла 1941. године у својој резиденцији објавио формирање НДХ. Говор који је тада одржао био је, како наводи Новак, *„надбискупова искрена, усташка исповест“*. Степинац на крају свог говора каже, *„Одазовите се стога спремно овом мом позиву на узвишени рад око чувања и унапређења НДХ“*.¹⁵

¹⁴ Ibid., 98.

¹⁵ Виктор Новак, *„MAGNUM CRIMEN“*, Нова књига, Београд 1986, 550.

Према писању Мишине, расна револуција у НДХ је одвела преко 240.000¹⁶ Срба у римокатоличку веру. Међутим, званичници НДХ су били пробирљиви приликом пријема Срба у римокатоличку веру. Слијепчевић наводи да је у усташком акту од 30. јула 1941. године наведено да се „интелигенција“ никако не преводи на католичку веру. Под тиме се подразумевају попови, трговци, богати обртници уопште.¹⁷

Степинац је 20. новембра 1941. године Павелићу упутио представку у којој је навео да се процес превођења Срба на католичку веру не одвија сходно божанском праву и сходно канонима те је стога пун пропуста. Иако Степинац овде критикује процес покатоличења, он не осуђује начин на који је покатоличење вршено.¹⁸ Остао је нем на небројена зверства које су власти НДХ починиле над Србима.

Надбискуп врхбосански Иван Шарић је на бискупској конференцији одржаној 8. маја 1941. године одржао говор у коме се захваљивао Богу што су дочекали сретне дане НДХ.¹⁹

Да је Ватикан знао за зверства која се у НДХ дешавају сведочи и изјава Кардинала Eugen Tisserant-а коју је дао приликом пријема представника НДХ при Светој столици 1942. године. Tisserant каже, „... знам позитивно да су и сами фрањевци, као нпр. отац Шимић у Книну, узели учешћа код нападања на православни живаљ и на рушење православне цркве. Отац Шимић сам је предводио скупину људи са оружјем у руци који су срушили православну цркву у Бањалуци, Знам сигурно да су се фрањевци у Босни и Херцеговини исто тако једно поднијели. То ме боли. Такве ствари не може радити одгојен, културан и цивилизован човјек, а камоли свећеник“.²⁰ Иако је Кардинал осудио овакво понашање фрањевца Шимића, војни викар, Степинац га је прогласио за војног душебрижника и одликовао „Редом за заслуге III ступња“. Остао је на том месту до 1944. године.²¹

Још један од примера зверстава који су починили припадници фрањевачког реда јесте и покољ у селима око Бања Луке фебруара месеца

¹⁶ Овај податак се може наћи у извештају Светог Архијерејског Синода Светом Архијерејском Сабору од 1947. године.

¹⁷ Ђ. Слијепчевић, „ИСТОРИЈА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ 3“, *op. cit.* 78 - 79.

¹⁷ *Ibid.*, 73.

¹⁸ *Ibid.*, 81.

¹⁹ В. Новак, „MAGNUM CRIMEN“, *op. cit.* 559.

²⁰ Милан Булајић, „Ласеновац, улога Ватикана у нацистичкој Хрватској“, Фонд за истраживање геноцида, Београд, 2002, 135.

²¹ *Ibid.*

1942. године. Фрањевац Томислав Филиповић који је због почињених зверстава добио надимак фра Сатана предводио је покољ над српском децом и био истакнути кољач.

Лукајић наводи како је фра Сатана положио заклетву усташком режиму 1940. године. Био је један од организатора и кољача српских жена, деце и страца у селима Дракулић, Шарговац и Мотике око Бања Луке. Ватикан га је због почињених зверстава избацио из фрањевачког реда, али је он наставио своју мисију и напредовао до управника логора Јасеновац. Булајић је у свом раду навео имена 1171 католичког свештеника који су починили злочине над Србима са детаљним описима.²²

3. ПОЛОЖАЈ СРПСКОГ СТАНОВНИШТВА У НДХ

Положај Срба у НДХ се уопште није разликовао од судбине коју су доживели митрополит и епископи. Постоје различити подаци који се односе на бројно стање Срба у НДХ пре избијања Другог светског рата. Свесни смо да је та бројка предмет великих манипулација и злоупотреба.

Да бисмо што непристрасније одредили ову бројку, изнећемо податке из неколико извора. Према извештају немачких надлежних органа који су се бавили проценом броја становника, у НДХ је живело 2,2 милиона Срба. Извештај Светог Архијерејског синода каже да је на територији НДХ живело 2.403.998 становника. Хрватски статистичари тврде да је на територији НДХ живело 1.250.000 Срба.²³ Анализом три различита извора јасно долазимо до закључка да је број Срба на територији НДХ према попису хрватских статистичара много умањен.

Мишина у свом делу описује сусрет између Павелића и Хитлера и тврди да је приликом тог сусрета Павелић добио одрешене руке за решавање српског питања.²⁴

О броју страдалих Срба у НДХ јако исцрпне податке наводи Атлагић у свом раду. Наиме, према извештају који је Химлер добио од генерала Фика, хрватске усташе су у концентрациони логор Јасеновац одвеле и побиле између 600.000 – 700.000 Срба. Атлагић наводи речи Хермана Нолбахера који у почетку није веровао хвалисањима хрватских усташа о броју побијених Срба. Наиме, хрватске усташе су се хвалили како

²² Лазар Лукајић, „ФРАТРИ И УСТАШЕ КОЉУ, Злочини и сведоци“, Фонд за истраживање геноцида, Београд, 2005, 73.

²³ В. Ђуричић Мишина, „Српска православна црква у НДХ 1941-1945. Године“, ор. cit. 9.

²⁴ Ibid., 24.

су у Јасеновцу побиле више од 1.000.000 Срба. Нојбахер на крају наводи „на основу извештаја које сам добио, ценим да се број беспомоћних покланих креће око 750.000 људи“.²⁵

Логори у НДХ су прављени по узору на немачке логоре, међутим сврха логора у НДХ је подразумевала, према речима Гађиновића, поред експлоатационе радне снаге и масовног застрашивања и масовну ликвидацију људи. Гађиновић наводи како су у логорима постојале две групе затвореника. Прву групу су чинили Срби, Јевреји и Роми, а другу групу су чинили политички затвореници, комунисти и Хрвати оријентисани ка Југославији.²⁶

На основу наведених бројки, али и чињеница, јасно можемо закључити да је систем логора у НДХ био смишљен за решавање „српског питања“ како је то наведено у договору између Хитлера и Павелића. Од круцијалног је значаја навести и велике појединачке геноцидне подухвате у оквиру система геноцидне НДХ.

Према Булајићевим речима, „Јасеновац је представљао планирани злочин геноцида, најтежи умишљени злочин против човечности и међународног права“. Он наводи да су средства за оснивање логора усташе добиле од италијанских фашиста Дучеа. Јасеновац је радио од 21. августа 1941. године до 22. априла 1945. године.²⁷

Јасеновачки логор је био велики систем сачињен од више мањих логора смрти. Неки од њих су били и Градина, Јастребачко, Горња Ријека, Баково и Лепоглава.²⁸ Атлагић наводи податке Карла Хнилица. Наиме према његовом извештају, у Јасеновцу је убијено преко 700.000 Срба.²⁹ Интересантно је додати податак да је приликом ископавања масовних гробница 1961. године у околини Доње Градине пронађено 120 масовних гробница. Након пребројаних жртава из три масовне гробнице, дошло се до закључка да резултати баш и неће бити повољни по Хрвате те је стога, а под паролом заштите братства и јединства, Јосип Броз забранио даље

²⁵ Марко Атлагић, „Хрватски научници и државници фалсификатори броја жртава концентрационог логора Јасеновац из времена НДХ 1941 – 1945. године“, Напредак – часопис за политичку теорију и праксу, вол. 1 број 2. Београд, 2020, 80 – 81.

²⁶ Радослав Гађиновић, „Усташки концентрациони логори“, Политичка ревија вол. 60 број 02/2019, Београд, 2019, 205.

²⁷ М. Булајић, *Op. cit.* 7.

²⁸ *Ibid.*, 11.

²⁹ М. Атлагић, *Op. cit.* 82.

ископавање жртава. Сматра се да би та цифра премашила 1.000.000 жртава.³⁰

Једини закључак који овде можемо да донесемо је да је такозвано братство и јединство постојало само на страни Срба. Забранили ископавање жртава таквог злочина, равно је његовом поновном чињењу. Броз је тим поступком ускратио небројене породице за могућност да достојно сахране своје очеве, дедове, мајке, синове, кћери, браћу, сестре и децу. Цена за очување лажног братства и јединства била је сакривање истине, али не само сакривање истине од породица већ и од свих будућих нараштаја. Захваљујући таквим поступцима, сведоци смо ревидирања историје. Данас се пише нека нова, западна историја по којој Срби нису били жртве у усташкој НДХ. По тој историји извори који Срби нуде су политизовани и неупотребљиви. Број жртава се стално смањује, а геноцид се све више негира. У прилог напред наведеном иде и „допринос“ који је дао Фрањо Туђман о јасеновачким жртвама. Пре него што се упустимо у анализу његовог дела, морамо напоменути да је Туђман био Павелићев пуковник, а затим Брозов пуковник и генерал.

Атлагић наводи како је Туђман први хрватски „повјесничар“ који је умањивао број српских, јеврејских и ромских жртава у Јасеновцу. Туђман не само да је приказивао геноцид као природну појаву која се јавља у корист праве вере, већ је утврдио пут за геноцид чији ће он лично бити налогодавац у домовинском рату.³¹

Говорећи о природи Јасеновца, Туђман наводи како је то био радни логор о чему сведочи и натпис на улазу у логор, „*Радна служба Усташке одбране – Сабирни логор бр. III – Ред, Рад, Стега*“. Да цинизам буде још већи. Туђман је навео како су логораша имали могућност уређивања логорског живота и рада у складу са усташким наредбама и плановима.³²

Ако узмемо у обзир чињеницу да је на Другој међународној конференцији – Јасеновац систем хрватских усташких логора геноцида установљено да је логор био систем хрватских усташких логора геноцида над Србима, Јеврејима и Циганима и логора погубљења за Хрвате и друге антифашисте³³ поставља се питање какву су то самоуправу логораша имали. Да ли су могли да бирају ко ће први на клање или на који начин ће бити убијени?

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid., 84.

³² М. Булајић, *Op. cit.*, 12.

³³ Ibid.

Још један у низу стравичних злочина који су власти НДХ починиле био је и злочин у Глинској цркви. Усташе су из Вргинмоста 4. августа довели заробљене Србе и затворили их у цркву Рођења пресвете Богородице. Тамо су их поклали ноћу између 4. и 5. августа. Аралица описује како је процес клања текао. Наиме, усташе су Србе клали целу ноћ. Из цркве су се чули јауци Срба и псовке усташа. Игнац Халуза је пренео своје сведочанство дешавања у Глинској цркви. Када се нашао испред цркве на позив усташе чуо је дете како моли оца да га спаси. Усташа је ушао у цркву и након пар тренутака се вапај малог детета више није могао чути.³⁴

У Глинску цркву је 4. августа 1941. године доведено 1038 Срба. Према накнадним истраживањима установљено је да је у цркви ноћу између 4. и 5. августа заклано 857 Срба. Остатак је убијен у шикари Латинско.³⁵

Када говоримо о све актуелнијој пропаганди смањења броја српских жртава у НДХ свакако да заслужује нашу пажњу Умељићев рад у коме је изнео критичку анализу докторске дисертације немачког историчара Александра Корба под насловом „У сенци светског рата. Масовно насиље усташа над Србима, Јеврејима и Ромима“, одбрањене са највишом оценом на престижном Хумболтовом универзитету у Берлину.

Наиме Корб бира, према Умељићу, једностран приступ који на почетку искључује огроман део примарних извору у који се сврставају сви српски извори, али и они који потичу од немачких нациста и италијанских фашиста образлажући да су српсконацистички и српскокомунистички. Корб је одбранио дисертацију у којој тврди да геноцида над Србима у НДХ није било.³⁶

4. ЗАКЉУЧАК

На основу великог броја података које смо изнели у раду без икакве дилеме можемо закључити да је положај СПЦ и српског народа у НДХ био стравичан. Начин на који су се власти НДХ понашале према СПЦ и Србима не тера нас на размишљање да ли постоје још негде људи који се тако

³⁴ Ђуро Аралица, „Усташки покољ Срба у цркви у Глини“, Музеј жртава геноцида, Београд, 2010, 120 - 121.

³⁵ Ibid., 123.

³⁶ Владимир Умељић, „ПРОМЕНА ПАРАДИГМЕ У НЕМАЧКОЈ ИСТОРИЈСКОЈ НАУЦИ: У ХРВАТСКОЈ ДРЖАВИ 1941 – 1945. НИЈЕ ИЗВРШЕН ГЕНОЦИД НАД СРБИМА?“, <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0352-5732/2012/0352-57321241523U.pdf>, Приступљено: 23. 11. 2021.

понашају према другим људима, већ да ли се звери тако понашају једне према другима. Наиме, ако погледамо са каквим жаром су се хрватске усташе обрачунавале са епископима, митрополитом, свештеницима и српским народом, не питамо се да ли је међународно право постојало у НДХ већ да ли су морални закони постојали у НДХ. Одговор на то питање је више него јасан. Никакви морални закони нису постојали у нацистичко-фашистичкој творевини. Срби, Јевреји и Роми су стављени на маргину друштва, на списак за одстрел.

Настојање власти НДХ да униште све што је православно на својој територији указује само на то да су желели да избришу сваки траг постојања српског народа са сопствене територије. Ако једном народу узмете територију, ако му узмете власт, успећете да му узмете и државу, али ако му оставите културу, веру и свест о припадности својој нацији, нисте га уништили. Хрватске усташе су биле свесне колики значај за Србе има СПЦ па су се својски трудили да трагове њеног постојања униште. Рушење манастира, масовно клање људи по црквама допринели су да један део Срба пређе на католицизам, а да се један део исели са својих огњишта услед страха за сопствени живот.

Поред хрватских усташа, одговорност за геноцид на територији НДХ једним делом има и Ватикан. Ватикан ни на који начин није утицао на врх НДХ да престане са масовним покољем Срба, чак је и велики број припадника фрањевачког реда предводио кољаче и сам учествовао у клању.

Како то обично и бива многи данас желе да ревидирају историју која им се “не свиђа“, па покушавају да на различите начине умање број српских жртва на територији НДХ. Један од таквих случајева је и дисертација Александра Корба, немачког историчара. Он је у својој дисертацији одбрањеној на Хумболтовом универзитету у Берлину „доказао“ да над Србима у НДХ није извршен геноцид. Ако узмемо у обзир чињеницу да је дисертација одбрањена на универзитету у Берлину и да је нацистичка Немачка, поред Италије, била главни кривац за оснивање геноцидне НДХ, уопште не чуди овај покушај ревидирања историје на штету српског народа. Приказати све кључне изворе домаћих и страних очевидаца српсконационалистичким и српскокоминустичким, то може само неко ко је за те злочине и одговоран. Ово је покушај „Пилатовог прања руку“ од стране Немачке. Негирање геноцида за који је она посредно одговорна.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вељко Ђуричић Мишина, „Српска православна црква у НДХ 1941-1945. године“, ДИЈАМ – М – pres, Ветерник, 2002;
2. Виктор Новак, „MAGNUM CRIMEN“, Нова књига, Београд 1986;
3. Владимир Умељић, „ПРОМЕНА ПАРАДИГМЕ У НЕМАЧКОЈ ИСТОРИЈСКОЈ НАУЦИ : У ХРВАТСКОЈ ДРЖАВИ 1941 – 1945. НИЈЕ ИЗВРШЕН ГЕНОЦИД НАД СРБИМА?“, <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0352-5732/2012/0352-57321241523U.pdf>, Приступљено: 23. 11. 2021;
4. Ђоко Слијепчевић, „ИСТОРИЈА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ 3“, САТЕНА MUNDI, Београд, 2008;
5. Ђуро Аралица, „Усташки покољ Срба у цркви у Глини“, Музеј жртва геноцида, Београд, 2010;
6. Извештај Светог Архијерејског Синода Светом Архијерејском Сабору од 1947. године, СЕРБИЈА И КОМЕНТАРИ 1991., Задужбина Милоша Црњанског;
7. Лазар Лукајић, „ФРАТРИ И УСТАШЕ КОЉУ, Злочини и сведоци“, Фонд за истраживање геноцида, Београд, 2005;
8. Марко Атлагић, „Хрватски научници и државници фалсификатори броја жртва концентрационог логора Јасеновац из времена НДХ 1941 – 1945. године“, Напредак – часопис за политичку теорију и праксу, вол. 1 број 2. Београд, 2020;
9. Милан Булајић, „Јасеновац, улога Ватикана у нацистичкој Хрватској“, Фонд за истраживање геноцида, Београд, 2002;
10. Радослав Гађиновић, „Усташки концентрациони логори“, Политичка ревија вол. 60 број 02/2019, Београд, 2019;
11. Танасије Маринковић, „Такозвана Независна држава Хрватска“, Зборник радова Правног факултета у Београду ПРАВНИ ПОРЕДАК НЕЗАВИСНЕ ДРЖАВЕ ХРВАТСКЕ,, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд 2018.

Branko ŠAPONJIĆ

Faculty of Law, University of Priština in Kosovska Mitrovica

THE STATUS OF THE SERBIAN ORTODOX CHURCH AND THE
SERBIAN POPULATION IN ISC

Summary

After the outbreak of the Second World War and the German attack on the Kingdom of Yugoslavia, there was a unilateral declaration of independence of Croatia on April 10, 1941. The formation of the ISC was immediately supported by Germany and Italy. However, what will happen to the Serbian Orthodox Church and the Serbian population on the territory of the Independent State of Croatia surpasses even the most terrible premonitions.

The authorities of the newly founded state have decided to clash with the Serbian Orthodox Church and the Serbs on their territory. The usage of the Cyrillic alphabet was forbidden and the term "Orthodox religion" has been replaced by the term "Greek-Eastern religion".

Immediately after the creation of the state, the Croatian authorities set out to slay and expel the clergy of the Serbian Orthodox Church and to murder or convert the population to Catholicism. This paper will demonstrate the attitude of the Croatian Ustaša authorities towards the Orthodox clergy, but also the Serbian people. We will also show the real peril of using the term "Ustaša" without emphasizing that they are Croats who were in power at the time of the formation of the Independent State of Croatia and Croats who pursued anti-Serbian stance by killing and expelling the Serb population.

The historical, statistical, comparative and sociological method will be used to present the stated facts.

Keywords: Serbian Orthodox Church, Serbs, Croats, Ustaše, genocide, Orthodoxy